Oxneria huculica, nieuw voor de Belgische licheenflora

Dries Van den Broeck

Nationale Plantentuin van België, Domein van Bouchout, B-1860 Meise
[Dries.van.den.Broeck@br.fgov.be]

Illustratie: Daniel De Wit

Abstract. – *Oxneria huculica*, new to the lichen flora of Belgium. Between 2004 and 2013, *Oxneria huculica* was discovered at three different locations in Brussels Capital Area. This recently described species, belonging to the *Xanthoria fallax* complex, has not been found among the old collections of *X. fallax* from Belgium.

Résumé. – *Oxneria huculica*, un nouveau lichen pour la Belgique. Entre 2004 et 2013, trois stations d'*Oxneria huculica* ont été trouvées dans la Région de Bruxelles-Capitale. Cette espèce qui fait partie du complexe de *Xanthoria fallax*, dont elle a été récemment séparée, n'a pas été retrouvée parmi les anciennes collections belges de *X. fallax*.

Inleiding

Het geslacht *Xanthoria* is in het gebied van de checklist van de lichenen en lichenicole fungi van België, Luxemburg en Noord-Frankrijk vertegenwoordigd door acht soorten: *X. calcicola*, *X. candelaria*, *X. elegans*, *X. fallax*, *X. parietina*, *X. polycarpa*, *X. ucrainica* en *X. ulophyllodes* (Diederich *et al.* 2013). In 2003 werden *X. fallax* en *X. ulophyllodes*, in een nieuw geslacht geplaatst, *Oxneria* (Kondratyuk & Kärnefelt 2003). *Oxneria huculica* S.Y. Kondr. is recent als een nieuwe soort beschreven binnen het complex van *Oxneria (Xanthoria) fallax* en wordt beschouwd als wijd verspreid binnen de gematigde regio's van Eurazië en Noord-Amerika (Kondratyuk *et al.* 2010). Om na te gaan of deze soort ook in het gebied van de checklist voorkomt werden alle specimens van *Xanthoria fallax* gepubliceerd door Sérusiaux *et al.* (2003) nagekeken. *Oxneria huculica* werd niet aangetroffen (Diederich *et al.* 2012).

Drie waarnemingen

Na het lezen van het rapport van Vanholen (2000) over de epifytische macrolichenen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was ik op 20 april 2004 enkele laanbomen ter plaatse gaan bekijken. Daarbij vond ik in de Nellie Melbalaan in Anderlecht (IFBL E4.34.23) een voor mij onbekende *Xanthoria* op *Tilia*. Na studie plaatste ik het meegenomen materiaal, overigens niet zonder twijfel, onder de naam *Xanthoria ulophyllodes*. Dit was de enige van de hierboven opgelijste *Xanthoria*-soorten die ik nog nooit gezien had en de beschrijving leek min of meer te kloppen met het in Anderlecht ingezamelde specimen: gelijkend op *X. candelaria*, maar met duidelijk begrensde lipvormige soralen (van Herk & Aptroot 2004).

Op 18 juli 2011 trof ik een gelijkaardig specimen aan in de Grondelsstraat, tegenover het Institut Supérieur Industriel de Bruxelles (IFBL E4.35.11), ditmaal op *Fraxinus excelsior*. Een vergelijking van dit specimen met materiaal in het herbarium van de Nationale Plantentuin in Meise toonde aan dat het niet *Oxneria fallax* s.s. kon zijn. Daarom werd opnieuw de naam *X. ulophyllodes* aan het exemplaar toegekend.

Op 22 april 2013 werd tijdens een stagebegeleiding van twee studenten biologie van de UA een derde groeiplaats ontdekt op een *Tilia* in de Algemeen Stemrechtlaan in Schaarbeek (IFBL E4.26.13). Deze keer konden we, vooral dank zij intussen beschikbaar gekomen foto's op het internet, besluiten tot een andere naam, namelijk *Oxneria huculica*, een nieuwe soort voor het gebied van de checklist. Ook de beide waarnemingen van 2004 en 2011 van *X. 'ulophyllodes'* bleken uiteindelijk betrekking te hebben op *O. huculica*.

Met de loep bekeken is *Oxneria huculica* onmiskenbaar door de aanwezigheid van helmvormige soralen die zich op de rand van de lobben bevinden en waarin geelgroene sorediën gevormd worden (Fig. 1). *Xanthoria ullophyllodes* heeft geen geelgroene sorediën maar gele blastidia en conblastidia die zich vooral aan de rand van de lobben, maar ook op het thallus, bevinden (Brodo *et al.* 2001; Smith *et al.* 2009). *Xanthoria fallax* kenmerkt zich door sorediën die gevormd worden in halvemaanvormige spleten tussen de bovenste en de onderste cortex (Lindblom 2004).

Waarom alleen in Brussel?

O. huculica werd in de voorbije tien jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dus aangetroffen op drie verschillende locaties, gesitueerd in drie verschillende IFBL uur-

Figuur 1. Oxneria huculica*, groeiend op* Tilia *in de Algemeen Stemrechtlaan in Schaarbeek, 2013.*

hokken. De soort is niet gekend van andere regio's in België, en is ook in Nederland nog niet gesignaleerd. Omdat ze zich, net als tal van andere macro-lichenen, ongeslachtelijk verspreidt, neem ik aan dat de soort zich gemakkelijk kan uitbreiden. In het veld lijkt ze vanop enige afstand sterk op een kleine *Xanthoria parietina*. Hierdoor kan ze gemakkelijk over het hoofd gezien zijn. Maar het feit dat ze intussen al driemaal gevonden werd, spreekt dit tegen.

De soorten waarop *O. huculica* werd gevonden – *Tilia* en *Fraxinus* – komen algemeen verspreid voor. Mogelijks is *O. huculica* in België terechtgekomen met uit het buitenland ingevoerde bomen; een dergelijk mechanisme werd reeds beschreven voor Nederland (Aptroot 2011, Aptroot & Toetenel 2011). In combinatie met de snelle ongeslachtelijke voortplanting zou dit de intussen ruime verspreiding van de soort in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kunnen verklaren. Blijft de vraag waarom dit taxon nog niet buiten dit gewest aangetroffen werd. *Xanthoria* is typisch voor gebieden waar stikstofaanrijking door menselijke en dierlijke invloed plaatsvindt (Smith *et al.* 2008). Dergelijke habitats komen buiten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest talrijk voor in gebieden waar ammoniak uitgestoten wordt door veeteelt.

Kondratyuk *et al.* (2010) vermelden dat *O. huculica* vooral voorkomt op de schors van diverse loofboomsoorten in droge tot vochtige, open tot half-open, maar altijd voedselrijke habitats. Het is dan ook meer dan waarschijnlijk dat deze soort in België vroeg of laat ook in niet-stedelijke gebieden zal aangetroffen worden. Waarom dit tot nog toe niet gebeurd is, blijft een open vraag.

Literatuur

Aptroot A. (2011) – Mossen en korstmossen op aangevoerde olijfbomen en geïmporteerde stenige substraten. *Buxbaumiella* 90: 31-37.

Aptroot A. & Toetenel W.J. (2011) – Korstmossen op aangevoerde iepen in het Westland. *Buxbaumiella* 89: 49-54.

Brodo I. M., Sharnoff S. D. & Sharnoff S. (2001) – Lichens of North America. New Haven and London, Yale Univ. Press.

Diederich P., Ertz D., Eichler M., Cezanne R., van den Boom P., Fischer E., Killmann D., Van den Broeck D. & Sérusiaux E. (2012) – New or interesting lichens and lichenicolous fungi from Belgium, Luxembourg and northern France. XIV. *Bull. Soc. Nat. luxemb.* 113: 95-115.

Diederich P., Ertz D., Stapper N., Sérusiaux E., Van den Broeck D., van den Boom P. & Ries C. (2013) – The lichens and lichenicolous fungi of Belgium, Luxembourg and northern France. [http://www.lichenology.info; geraadpleegd september 2013]

Kondratyuk S.Y. & Kärnefelt I. (2003) – Revision of three natural groups of xanthorioid lichens (Teloschistaceae, Ascomycota). *Ukrayins'kyi Botanichnyi Zhurnal* 60(4): 427-437.

Kondratyuk S. Y., Kärnefelt I., Goward T., Galloway D., Kudratov I., Lackovičová A., Lisická E. & Guttová A. (2010) – Diagnoses of new taxa. *In:* Oksner A.M. (ed.), Flora Lišajnikiv Ukraini y dvoch tomach, Tom 2, Vypusk 3. Kiiv, Naukovo Dumka.

Lindblom L. (2004) – *Xanthomendoza*. *In*: Nash III T.H., Ryan B.D., Diederich P., Gries. C. & Bungartz F. (eds), Lichen Flora of the Greater Sonoran Desert Region, Vol. 2. Tempe, Arizona State University.

Sérusiaux E., Diederich P., Ertz D. & van den Boom P. (2003) – New or interesting lichens and lichenicolous fungi from Belgium, Luxembourg and northern France. IX. *Lejeunia N.S.* 173: 1-48.

Smith C.W., Aptroot A., Coppins B.J., Fletcher A., Gilbert O.L., James P.W. & Wolseley P.A. (2009) – The lichens of Great Britain and Ireland. London, British Lichen Society.

van Herk K. & Aptroot A. (2004) – Veldgids korstmossen. Utrecht, KNNV Uitgeverij.

Vanholen B. (2000) – Epifytische macrolichenen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. *Scripta Botanica Belgica* 26.